

Yeşil Yönetim ve İşletmeleri Iso 14001 Sertifikası Almaya Yönelten Faktörler

Ayten Akatay*
Şebnem Aslan**

Özet

Çevre yönetimi ve ekonomik büyüme uygulamalarının birlikteliğini ifade eden yeşil yönetim faaliyetleri, günümüz işletmelerinin başarıları için olmazsa olmaz koşullarından birini oluşturmaktadır. Bu çalışmada işletmelerin yeşil yönetime duyarlılıkları ve bu kapsamda işletmeleri ISO 14001 sertifikası almaya yönelten faktörler araştırılmıştır. Çalışma, ISO 14001 sertifikası almış 23 farklı ildeki 71 işletmede gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonuçları işletmeleri ISO 14001 sertifikasını almaya yönelten nedenlerin sırasıyla; çalışanların refahını sağlama, rekabet ve ticari engeller, potansiyel maliyet azaltıcı etki, tepe yönetiminin çevreye duyarlılığı ve yasal zorunluluk olduğunu göstermektedir. İşletmelerin ISO 14001 sertifikasına başvurmalarında diğer bir ifadeyle yeşil yönetime duyarlılıklarında en fazla etkili olan değişkenin tepe yönetimi olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yeşil Yönetim, Çevre, Çevre Yönetimi, ISO 14001

* Yard. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi., aytenakatay@yahoo.com

** Yard. Doç. Dr., Şebnem Aslan Selçuk Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu., sebneas@hotmail.com

Green Management and The Factors Which Motivate Enterprises Towards Obtaining Iso 14001 Certificate

ABSTRACT

The green management activities, which reflect the union of environment management and economic growth practices, constitute one of the indispensable requirements of success for today's enterprises. Sensitivity of enterprises to green management and the factors that motivate enterprises towards obtaining ISO 14001 certificate have been analyzed in this study which includes 71 separate enterprises in 23 different cities.

The results indicate that the reasons which motivate enterprises towards obtaining ISO 14001 certificate can be ordered from the most important to the least as: providing wealth for employees, competition and commercial obstacles, potential cost cutting effect, sensitivity of the top management to environment and legal obligations. The top management appears to be the factor which affects the decision of application for ISO 14001 certificate, in other words, the sensitivity to environment, the most.

Keywords: *Green Management, Environment, Environment Management, ISO 14001.*

GİRİŞ

Günümüzde işletmelerin ulusal ve uluslararası pazarlarda başarılı olmaları, endüstriyel sistemlerini çevre kalitesini sağlayacak bir şekilde yeniden düzenlemeleriyle, yeşil bir çevre için faaliyetlerde bulunmalarıyla ve çevreyi koruyan teknolojilere yatırım yapmaları ile doğrudan ilişkili olmaktadır. İşletmeler, varlıklarını sürdürebilmek, kârlılıklarını ve verimliliklerini artırabilmek için yürüttükleri faaliyetleriyle çevrelerini, olumlu ya da olumsuz etkiledikleri gibi aynı zamanda çevrelerinden de etkilenen bir yapıya sahiptirler. Etkileşimin boyutu işletmeden işletmeye farklılık gösterse de özellikle çevreyle etkileşim

boyutunun olumsuzluğu ve ortaya çıkan sonuçlar, son on beş yıldır ekolojik (çevreyle ilgili) problemlerin işletmelerde stratejik düzeyde toplumda ise en önemli ve öncelikli sosyal ilgi konusu olmasında etkili olmuştur¹.

20. yüzyılın son çeyreğinde meydana gelen geniş çaplı endüstriyel felaketler, Rusya'daki Chernobyl faciası, İsviçre'nin Basel şehrindeki kimyasal madde üreten bir fabrikada çıkan yangın², ozon tabakasının delinmesi, küresel ısınma vb. değişimler, endüstrinin çevreye olan olumsuz etkilerinin belli başlı örnekleridir. Bu bağlamda üretim, tüketim ve dolayısıyla kirlenme bu düzeyde devam ederse mavi gezegendeki bütün canlılar için yaşam koşullarının devam etmeyeceği de kabul edilir bir gerçekliktir³.

Sürdürülebilir bir toplum, ancak üretimi ve ticareti esas alan bir sistem üzerine inşa edilebilir ki; bu sistem hem güçlü hem de onarıcı olmalıdır. Bu ise ekonomik büyüme ve çevresel koruma arasında dengenin söz konusu olduğu durumlar için geçerlidir⁴. Dolayısıyla bu noktada çevresel yönetim sistemlerinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. 21. yüzyılda, karşılaşılan çevresel ve sosyal problemlerle mücadelede yeni yaklaşımların ve çözümlerin gerekliliği aşikârdır⁵. Olası çözümlerden biri ise yeşil yönetim uygulamalarıdır. Bunun gerçekleştirilmesi içinde yüksek düzeyde çevre bilincinin oluşması gerekir.

1.Çevre ve Çevre Bilinci

Çevre, canlıların yaşamsal işlevlerini, biyolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamlarını sürdürdüğü ortamdır⁶. İşletme

¹ Hesan A. Quazi, Yee-Koon Khoo, Chin-Meng Tan ve Poh-seng Wong, "Motivation for 14000 Certification: Development of A Predictive Model", *OMEGA, The International Journal of Management Science*, Vol.29, 2001, s.525-526.

² Quazi vd., a.g.m., s.525-526.

³ Yavuz Odabaşı, *Tüketim Kültürü; Yetinen Toplumun Tüketen Topluma Dönüşümü*, 1. Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1999, s.137.

⁴ James E. Haklik, "ISO 14001 Sustainable Development", <http://www.trst.com/sustainable.htm>, (01.09.2005), s.1.

⁵ Quazi vd., a.g.m., s.525.

⁶ Şevki, Özgener, *İş Ahlakının Temelleri Yöneltil Bir Yaklaşım*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, s.194.

yönetiminde çevre ise, organizasyonun sınırları dışında kalan her şey olarak tanımlanmaktadır⁷. İşletme yönetiminde yapılan eksik çevre tanımları, çevre sorunlarının 1990'lı yıllara kadar ihmal edilmesinin nedenlerinden birini oluşturmuştur. Bu bağlamda işletme çevresi tanımında; ekonomik, sosyal, politik ve teknolojik unsurlar ele alınmış ancak doğa faktörü göz ardı edilmiştir⁸.

Çevre, en önemli ekonomik kaynaktır. Gelişmenin sağlanabilmesi için çevredeki kaynaklara ihtiyaç bulunmaktadır. Kaynakların ekolojik dengeyi bozmayacak şekilde tüketilmesi ve çevrenin korunmasına yönelik faaliyetler, çevre sorunlarını da azaltacaktır. Gelişmenin sağlanabilmesi ve ekolojik dengenin korunması için, sanayi ve çevre entegrasyonunun sağlıklı bir biçimde gerçekleştirilmesi gerekmektedir⁹.

İçinde bulunduğumuz yüzyılda endüstrileşmelerini gerçekleştirmiş ya da bu yönde çaba harcayan toplumlarda, doğal kaynaklar çok cömertçe tüketilmiştir. Doğal denge, kolay düzeltilmeyecek şekilde bozulmuştur¹⁰. Çevrenin iyi yönetilememesi neticesinde ciddi boyutlara varan çevre kirliliği ve binlerce insanın ölümüyle sonuçlanabilecek faciaların ortaya çıkabilme ihtimali, günümüzde dikkatleri endüstrilerin çevreye olan olumsuz etkilerine çevirmiştir¹¹. Karşılaşılan çevre sorunları, kaynakların sınırlı olduğunun ve bu kaynakların en iyi şekilde kullanılması gerektiğinin anlaşılmasında ülkelerde çevre bilincinin oluşmasında etkili olmuş ve çevre kirliliğini önlemede küresel bir ilgi uyandırmıştır.

Uluslararası komiteler, çevre kirliliğini önleyebilecek yeni yollar üzerinde düşünmeye başlamıştır. 1987 yılında Birleşmiş Milletlerin yayınladığı *Bruntland Raporu*¹², 1972 yılında

⁷ Tamer Koçel, *İşletme Yöneticiliği*, 6. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1998, s.167.

⁸ Esra Nemli, "Çevreye Duyarlı Yönetim Anlayışı" İ.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 23-24 (Ekim 2000-Mart 2001) <http://www.istanbul.edu.tr/siyasal/dergi/sayi23-24/17.htm>.(04.04.2008).

⁹ Elif Karabulut, *İşletmelerde Çevre Bilinci ve Yeşil Yönetim Uygulamalarının İşletme Başarısına Katkısını İncelemeye Yönelik Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003, s.4.

¹⁰Şeminur Topal, *Kalite Yönetimi ve Güvence Sistemleri*, Yıldız Teknik Üniversitesi Vakfı, 2000, s.141.

¹¹Quazi vd., a.g.m., s.525.

¹² Quazi vd., a.g.m., s.525-526.

Stockholm’de ve 1992 yılında Rio de Janeiro’da gerçekleştirilen konferanslar, BS 7750 standardının temel alındığı Uluslararası Standartlar Örgütü (ISO) tarafından formüle edilen *ISO 14000 Çevre Yönetim Sistem Standartları Serisi*¹³, 191 ülkeden 21.340 katılımcıyla 26 Ağustos–4 Eylül 2002 tarihinde Güney Afrika’nın Johannesburg kentinde düzenlenen, *Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi*¹⁴, çevre kirliliğini önlemeye yönelik gelişmeler arasında yer almaktadır. Son zamanlarda çevre yönetimine ilişkin gündemde olan bir diğer anlaşma da *Kyoto Protokolü*¹⁵.

Dünyada çevre konusunda yapılan sözleşmeler, toplantılar, gerçekleştirilen konferanslar, çevrenin korunmasında dünya ülkelerine düşen görevler konusundaki tartışmalar işletmelerin çevre yönetim felsefesine bakışlarını da etkilemiştir. Çevre bilincinin oluşması ve beraberinde artan yeşil yönetim uygulamalarına ilişkin düzenlenen organizasyonların yanı sıra, işletmelerin eko-sistemlerin bozulmasını önlemeye yönelik çok çeşitli standartları uyguladıkları da görülmektedir. Dünya çapındaki çok uluslu ve ulusal işletmeler, çevre yönetim sistemlerini (Environment Management Systems; EMS) kabul ederek bu sistemleri, uluslararası standartlar olarak onaylamaktadırlar¹⁶.

Dünyada farklı ülkelerde uygulanan çeşitli çevre yönetim sistemi standartları bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, *Eko Yönetim ve Denetim Programı* (EMAS; Eco-Management and Audit Scheme) ikincisi, 1990 yılında İngiliz Standartlar Enstitüsü tarafından yapılan çalışmalar sonucunda yayınlanan *BS 7750 Çevre Yönetim Standardı*¹⁷. Üçüncüsü ise BS 7750 standardının temel alındığı *ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi Standartları Serisi*¹⁸.

¹³ Haklik, ISO 14001 Sustainable.....

¹⁴ Karabulut, a.g.e., 19–20.

¹⁵ <http://www.bianet.org/bianet/kategori/bianet/54452/kyoto-protokolu-nedir-nedegildir>, (25.04.2008).

¹⁶ David Morrow ve Dennis Rondinelli, “Adopting Corporate Environmental Management Systems: Motivations and Results of ISO 14001 and EMAS Certification”, *European Management Journal*, Vol.20, No.2, April 2002, s.159.

¹⁷ Karabulut, a.g.e, s.41–43.

¹⁸ Bersam Bolat ve Sıtkı Gözülü, “ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi Uygulamasında Etken Olan Faktörler”, *İTÜ Dergisi*, Cilt.2, Sayı.2, Nisan 2003, s.40.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de çevre kirliliği ve çevrenin korunmasıyla ilgili düzenlemeler yapılmaktadır. Türkiye’de çevre konusuna ilk olarak 1982 Anayasası’nda yer verilmiştir. Bütün vatandaşların ortak varlığı olan çevrenin korunmasını sağlamak amacıyla Ağustos 1983 yılında çevre kanunu kabul edilmiştir. Bu bağlamda çevre kanununun uygulanmasını sağlamak üzere bugüne kadar çok sayıda yönetmelik yürürlüğe konulmuş ve uygulanmaya çalışılmıştır. Türkiye’de 1993 yılında çevre konusunda uygulamaya geçilen bir yönetmelik Çevresel Etki Değerlemesi (ÇED)’dir¹⁹.

Çevre kirliliği ve çevrenin korunmasına yönelik gerçekleştirilen bu tür düzenlemelerin sağladığı ve sağlayacağı avantajlar, yeşil yönetim anlayışının işletmelerde yayılmasında önemli bir rol oynamıştır.

2.Yeşil Yönetim

Yeşil yönetim anlayışı, işletmelerin çevresel sorumluluk duygusu ile faaliyette bulunmalarını ifade etmektedir. Yeşil yönetim anlayışı, kısacası çevrenin korunması ile ekonomik büyüme kavramlarının uzun dönemli ve birlikte düşünülmesi esasına dayanmaktadır. Yeşil yönetimin çıkış noktası *sürdürülebilir gelişme* anlayışdır. Sürdürülebilirlik, doğadaki kaynakların korunarak, insan yaşamının kalitesinin artırılması anlamına gelir. Bu kapsamda, sosyal, ekonomik, ekolojik amaçların birlikte değerlendirilmesi ve her birinin yararına olacak şekilde faaliyetlerin düzenlenmesi, sürdürülebilir gelişmeye yardımcı olacaktır²⁰.

Bu gelişmenin temel ilkesi, doğal kaynakların, doğal üreme hızlarını aşmayacak şekilde tüketilmelerinin güvence altına alınmasıdır. Akılcı bir şekilde kullanılmaması nedeniyle bugün toplumumuz, kaynak kıtlığı ile karşı karşıyadır. Yönetim, yenilenebilen ve yenilenemeyen kaynak rezervleri ile atık ve ürünlerin bileşimleri arasında bir denge kurmalıdır²¹. Denge ise tüm işletmelerin yeşile daha fazla yatırım yapmalarıyla, diğer bir

¹⁹ TİSK, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, *Çevre ve Sanayi Semineri*, Adana, 2003, s.27-45.

²⁰ Karabulut, a.g.e, s.47.

²¹ Özgener, a.g.e., s.195.

ifadeyle, yeşil yönetim anlayışına uygun faaliyetlere öncelik vermeleriyle sağlanabilir.

Yeşil yönetim anlayışının hedefi; işletmelerin amaçlarında, fonksiyonlarında, organizasyon yapısında ve üretim süreçlerinde çevreyi ön plana alacak şekilde faaliyetlerini düzenlenmesidir. Ayrıca yeşil yönetimin diğer amaçları arasında; işletmeleri ekonomik olarak güçlendirmek, doğal kaynakların daha etkin kullanımını sağlamak ve emisyon hacmini azaltmak, çevre korumanın ve daha temiz üretimin gerçekleşmesini sağlayacak teknolojilerin gelişmesine katkıda bulunmaktır²².

Yeşil yönetim uygulamalarının maliyetli olması gibi bir dezavantajının yanı sıra pek çok avantajı olduğu da görülmektedir. İşletme imajını artırmak, enerji kaynaklarının kullanımını azaltmak, işletmenin çevreye olan olumsuz etkilerini azaltmak, rekabet avantajı sağlamak, işletme etkinliği artırmak, müşteri ve diğer baskı gruplarının taleplerine cevap vermek yeşil yönetim uygulamalarının sağladığı belli başlı avantajlar arasında yer almaktadır²³.

Çevre korumaya yönelik faaliyette bulunan işletmelere bir örnek olarak Sony verilebilir. Sony, Nisan 1999'da dünya çapındaki organizasyonunda birçok konuyu kapsayan çevre raporu yayınlamıştır. Bunun yanı sıra, Tokyo'daki yönetim merkezinde, ziyaretçilere Sony'nin bazı yeşil yönetim uygulamalarını görme fırsatı tanıyan bir çevre sergisi olan Sony Eco Plaza'yı açmıştır²⁴. Benzer şekilde 2003 yılında ülkenin en büyük soya gıda üreticisi ve tanınmış Silk Soymilk (soya sütü) ve tüm işlemlerinde kullanılan elektrik gücünü temiz, sürdürülebilir, yenilenebilir rüzgar enerjisi ile değiştireceklerini bildirmişlerdir²⁵. Bir diğer örnek çevreci hibrid otomobili piyasaya sunarak çevreci otomobil teknolojisinde çığır açan Toyota'dır²⁶. Sony, Silk Soymilk, Toyota ve benzeri örnekler işletmelerin yeşil yönetim anlayışına

²² Karabulut, a.g.m., s.51-48.

²³ Morrow ve Rondinelli, a.g.m., s.166.

²⁴ Nobuyuki Idei, "Takımlar Ateş Halinde", *CEO'ların Bilgeliği*, (Ed: G. William Dauphinais Grady Means ve Colin Price), (Çev. Ugur Alpakay, Gürol Koca, Gülден Şen, Erdal Topparmak), Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2002, ss.332-333.

²⁵ Kotler ve Lee, a.g.e., s.208-212.

²⁶ http://www.toyotasa.com.tr/inside_toyota/environment/index.aspx,(4.04.2008).

gösterdikleri ilginin gittikçe arttığının bir göstergesi olarak algılanabilir.

3.İşletmelerin Yeşil Yönetim Anlayışları ve ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi Standartları

İşletmelerin yeşil yönetim anlayışlarına uygun faaliyette bulduklarının en önemli göstergelerinden biri olan *ISO 14000 çevre yönetim sistemi standartları*, işletmenin çevre üzerindeki etkilerini en aza indirmek için kullanabileceği bir dizi birbirine bağlı sistemleri içerir. Bu sistemler; kalite yönetimi, eğitim ve iletişim gibi farklı alanları kapsamaktadır²⁷. ISO 14000 standardı, küresel pazara giriş için gönüllü bir çevre yönetim standardı olarak değerlendirilebilir²⁸.

ISO 14000 çevre yönetim sistemi standartları, merkezi İsviçre'nin Genava kentinde bulunan *Uluslararası Standartlar Organizasyonu (ISO)* tarafından²⁹ 1996 yılında dünya çapında endüstrilerin çevre yönetim programlarının standardizasyonu amacıyla formüle edilen bir dizi ilke ve standartlar serisidir. ISO 14000 çevre yönetim sistemi standartları serisi, işletmelerin çevre ile ilgili yönetim stratejilerine ışık tutarak, çevreye zararlı malzemeleri azaltmak, üretim prosesini ve atık miktarlarını azaltacak yönde planlamak konularında işletmelere rehber olabilmektedir³⁰.

ISO 14000'in çevre yönetim standartlar serisi, endüstrideki çevre yönetim sistemlerinin gelişimi için geniş çevrelerce kabul edilmiş bir dizi referanstır. ISO 14000 serisinde, işletmelerin çevre yönetim sistemleri geliştirmeleri için uygulayabilecekleri şekilde hazır birçok standart bulunmaktadır³¹. Bunlardan belli başlılarını: ISO 14001 uygulama için kılavuz, ISO 14004 çevresel yönetim sistemleri ilkeler, sistemler ve destekleyici teknikler üzerine genel kılavuz, ISO 14010 çevresel hesaplamalar için kılavuz, çevresel

²⁷ [http=www.ISO 14000.com/index.htm](http://www.ISO14000.com/index.htm), (01.09.2005), s. 1–2.

²⁸ Amy Pesapane Lally, "ISO 14000 and Environmental Cost Accounting: The Gateway to The Global Market", *HeinOnline Georgetown Journal of International Law*, Vol.29, 1997, s.501.

²⁹ Quazi vd., a.g.m., s.526.

³⁰ Bolat ve Gözlü, a.g.m., s.31.

³¹ Fabio Orecchini, "The ISO 14001 Certification of A Machine-Process", *Journal of Cleaner Production*, 2000, s.61.

hesap kontrolleri için değerlendirme kılavuzu ve diğerlerinden oluşmaktadır³².

ISO 14000 serisinin denetlenen ve sertifika verilen tek standardı ISO 14001'dir³³. ISO 14001'in uygulanmasıyla işletmeler daha etkili bir yönetim organizasyonu oluşturabileceğinin farkına varmaktadır³⁴. Ayrıca hükümetler, bankalar ve sigorta şirketleri kurumsal sorumluluklarını kanıtlamalarının bir aracı olarak ISO 14001'e gittikçe daha fazla ilgi göstermektedirler³⁵.

ISO 14001 standardı, politika ve bağlılık, planlama, uygulama, ölçme ve değerlendirme, yeniden değerlendirme olmak üzere beş boyuttan oluşmaktadır. ISO 14001 çevre yönetim standardı, ulaşılmaması gereken sayısal parametreler belirleyen bir sertifika olmaktan ziyade performans ölçütlerini belirleyen bir yönetim metodudur³⁶. Uluslararası ISO 14001 çevre yönetim sisteminin hazırlanmış olmasına rağmen, işletmelerin birçoğu halen standardı uygulamaya koyup koymamakta kararsız kalmaktadırlar. Bunun en önemli nedenlerinden birisi başarılı bir ISO 14001 uygulaması için gerekli faktörlerle ilgili kesin bir kanaatin olmamasıdır³⁷.

ISO 14001 çevre yönetim sistemine ilişkin aleyhte ve lehte yaklaşımlar bulunmaktadır. ISO 14001'i desteklemeyenler, standardın daha fazla evrak işine sebep olacağı ve çok az fayda sağlayacağına inanmaktadırlar. Özellikle üzerinde durdukları bir başka nokta ise, devlet kuruluşlarının ISO 14001 standardını kontrol sırasında uyumsuzluk saptadıklarında aşırı ceza verip vermeyeceklerini bilmek istemeleridir. Ayrıca bazı işletmeler

³² Don Sayre, *Inside ISO 14000 The Competitive Advantage of Environmental Management*, St. Lucie Pres., U.S.A. 1996, s.39.

³³ Nemli, a.g.m., s.3.

³⁴ Quazi vd., a.g.m., s.526.

³⁵ Oliver Borial ve Jean-Marie Sala, "Environment Management: Should Industry Adopt ISO 14001?", *Business Horizons*, January-February, 1998, s.57.

³⁶ Stephen Alford, "A New Management Standard", *Canadian Manager*, Vol. 22, No.2, Summer 1997, s.28.

³⁷ Alberto Petroni, "Developing A Methodology for Analysis of Benefits and Shortcomings of ISO 14001 Registration: Lessons from Experience of A Large Machinery Manufacturer", *Journal Cleaner Production*, 2001, ss.351-352.

(özellikle küçük ölçekli işletmeler) çevre yönetim sistemi uygulamasının başlangıç maliyetlerinden çekinmektedirler³⁸.

ISO 14000'in savunucuları, ISO 14001 belgeli çevre yönetim sisteminin işletmelerin çevre ile ilgili karşılaştıkları sorunları ve yükümlülükleri azalttığını, üretim ve dağıtım süreçlerindeki atığı ortadan kaldırarak, operasyonların etkinliğini artırdığını ve tüm çalışanlar arasında operasyonların çevresel etkileri konusunda bilinci artırdığını iddia etmektedirler³⁹.

ISO 14001 işletmelere pek çok fayda sağlamaktadır. ISO 14001 çevre yönetim sisteminin en yaygın olarak belirtilen faydaları arasında, işletme kârlılığının⁴⁰, kamuoyunda işletme imajının ve saygınlığının artması⁴¹, enerji ve hammadde kullanımında verimliliğin sağlanması yer almaktadır⁴². ISO 14001 uluslararası standartları, işletmelerin çevre yönetim uygulamalarını uyumlu bir çerçevede basitleştirip bir araya getirmekte ve böylece farklı ulusal veya yerel kanunlara göre istenilen birçok tescil, izin ve yükümlülükler olan ihtiyacı en aza indirgemektedir⁴³.

ISO 14001 standartlarının avantajları dikkate alındığında Han ve Sanderland (1993) çalışmalarında ifade ettiği gibi gelecek yüzyılın işletmelerinin artan oranda daha yeşil bir çevre için yeni yönetim uygulamalarına girişecekleri⁴⁴ söylenebilir.

4.İşletmelerin ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemine Başvurma Nedenleri

Literatür incelendiğinde son zamanlarda, yeşil yönetim ve çevre bilinci konusunda pek çok çalışmanın gerçekleştirildiği

³⁸ Petroni, a.g.m., s.351–352.

³⁹Dennis Rondinelli ve Gyula, Vastag, “Panacea, Common-Sense, or just A Label? The Value of ISO 14001 Environmental Management Systems”, *European Management Journal*, Vol.18, No.5, October, 2000, s.501.

⁴⁰James E. Haklik, “ISO 14000 Environmental Management: Benefiting Companies, Saving the Environment”, (2005b), <http://trst.com/article-haklik-1.htm>, (01.09.2005).

⁴¹ Morgan Miles, Linda S. Munilla ve Timothy McClurg, “The Impact of ISO 14000 Environmental Management Standards on Small and Medium Sized Enterprises”, *Journal of Quality Management*, Vol.4, No.1, 1999, s.111–115.

⁴² <http://www.ISO14000.com/index.htm>, (01.09.2005).

⁴³ Rondinelli ve Vastag, a.g.m., s.501.

⁴⁴ Albert Han ve Julie Sanderland, “In The Green”, *Harvard International Review*, Vol 15, Issue 4, Summer 1993, s. 30–34

görülmektedir. Green, Morton ve New (1993), Martinuzzi, Huchler ve Obermayr (2000) yeşil yönetim anlayışının amaçlarını belirlemek ve çevre bilincinin oluşmasına yönelik çalışmalar yapmışlardır⁴⁵. Karabulut (2003) çevre bilinci ve yeşil yönetim uygulamalarının işletme başarısına (işletme fonksiyonları bağlamında) katkısını, Bolat ve Gözlu (2003) ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi uygulamasında etken olan faktörleri ve bu faktörlerdeki farklılıkları çeşitli işletme özellikleri (sektör, kuruluş yılı, satış hâsılatı, yabancı ortaklık, ihracat, ISO 9000 Kalite Yönetim Sistemi (KYS) uygulama süresi, ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi'ne geçiş tarihi, çevre ödülü ve TKY uygulama) açısından ortaya koymaktadır.

Çevre yönetim sistemleri ile ilgili çalışmaların bir kısmı işletmelerin çevre yönetim sistem standartlarını uygulama nedenlerini belirlemeye yöneliktir. Örneğin; Wee ve Quazi (2005), ISO 14001 çevre yönetim sistemi standartlarına geçişi etkileyen faktörleri belirleme konusunda çalışmalar yapmışlardır⁴⁶. Bansal ve Roth (2000) işletmelerin yeşil olma ve yeşil yönetim anlayışına uygun faaliyetlerde bulunma nedenlerini tespit etmeye yönelik araştırmalar yapmışlardır⁴⁷. Chavan (2005) küçük işletmeler çerçevesinde yönetim sistemlerini değerlendirmiş ve çevre yönetim sistemlerinin işletmelerin hem iş etkinliklerini hem de çevresel performanslarını artırmada çok güçlü bir araç olabileceği konusunda çalışmalar yapmıştır⁴⁸.

ISO 14000 serisinin denetlenen ve sertifika verilen tek standardı olan ISO 14001 sertifikasının⁴⁹ gelişiminde, 2001 ortalarına gelindiğinde Dünya çapında 30.300'den fazla organizasyonun ISO 14001 sertifikasına sahip olduğu

⁴⁵ Andre Martinuzzi, Elisabeth Huchler, Bernhard Obermayr, "Ecoprofit", *Greener Management International*, Summer, No.30, 2000, s. 83

⁴⁶ Yeo S. Wee ve Hesani A. Quazi "Development and Validation of Critical Factors of Environmental Management", *Industrial Management & Data Systems*, Vol.105, No.1, 2005, s.104.

⁴⁷ Pratima Bansal ve Kendall Roth, "Why Companies Go Green: A Model of Ecological Responsiveness", *Academy of Management Journal*, Vol.43, No.4, 2000, s.717.

⁴⁸ Meena Chavan, "An Appraisal of Environment Management Systems: A Competitive Advantage for Small Businesses", *Management of Environmental Quality*, Vol.16, No.5, 2005, s.444

⁴⁹ Nemli, a.g.m., s.3.

görülmektedir⁵⁰. İşletmelerin ISO 14001 sertifikasına sahip olmalarında pek çok faktör etkili olmaktadır.

Yeşil yönetimin işletmelerde başarılı bir şekilde uygulanması her şeyden önce tepe yönetiminin desteğine bağlıdır. Buna göre yeşil yönetim uygulamalarının başarısı, işletmenin yeşil yönetim vizyonuna sahip olarak faaliyetlerini çevreye uygun bir ölçekte gerçekleştirmesine bağlıdır. Bunun yanında tepe yönetimince teknolojinin, yeşil yönetime duyarlı olarak seçilmesi, geleneksel yönetim anlayışından uzak ve çevre merkezli bir yönetim anlayışının benimsenmesi yönünde çalışmaların yapılması başarıyı artıran diğer unsurlar arasında yer alır⁵¹.

Yapılan araştırma sonuçları işletmelerin ISO 14001 uygulama nedenlerinden birisinin tepe yönetimin çevreye karşı duyarlılığı olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin Babakri vd. (2003), işletmelerin ISO 14001 uygulamalarında ana işletmenin çevre uygulamalarını takip etme ihtiyacının etkili olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bütün bu unsurlara dayalı olarak tepe yönetiminin çevreye duyarlılığının, işletmenin yeşil yönetime duyarlılığını etkileyeceği varsayılmış ve Hipotez 1 geliştirilmiştir.

Hipotez 1. Tepe yönetimin çevreye karşı duyarlılığı, işletmenin yeşil yönetime duyarlılığını etkiler.

ISO 14001 standartları, uzun dönemde gelişecek, olgunlaşacak ve sermayedarlar açısından bir işletmenin performansını ölçmede, söz konusu organizasyon ile iş yapmak isteyip istemediklerine karar vermede maliyet etkili bir araçtır. Bu bağlamda ISO 14001 standartları potansiyel müşteriler, kredi sağlayanlar, sigortacılar ve kanun uygulayıcıları tarafından gerçekleştirilen çevre kontrolündeki tekrarı azaltabilmektedir. ISO 14001 standartları, küresel iş dünyasına başarılı bir şekilde uygulandığında, bürokrasiyi azaltmakta ve bilgi akışındaki etkinliği artırmaktadır⁵². Yapılan araştırma sonuçları işletmelerin

⁵⁰ A. Babakri Khalid, Robert A. Bennett ve Matthew Franchetti, "Critical Factors for Implementing ISO 14001 Standard in United States Industrial Companies", *Journal Cleaner Production*, 2003, s.749.

⁵¹ Karabulut, a.g.e., s.49-50.

⁵² Dylan Tanner, "Updates and Trends on ISO 1400 Implementation in Asia", *Corporate Environmental Strategy*, Spring 1998, s.74-76.

ISO 14001'i uygulama nedenleri arasında çevre yönetim standartlarının maliyet avantajı sağlaması olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin, Miles vd. (1999), ISO 14001 çevre yönetim standartlarına başvurma amaçlarının maliyetleri azaltma diğer bir ifade ile tasarruf sağlama olduğunu belirtmişlerdir⁵³. Bütün bu görüşlere dayalı olarak potansiyel maliyet tasarruflarının işletmenin yeşil yönetime duyarlılığını etkileyeceği varsayılmış ve *Hipotez 2* geliştirilmiştir.

Hipotez 2. Potansiyel maliyet tasarrufları, işletmenin yeşil yönetime duyarlılığını etkiler.

Yeşil yönetim uygulamalarının çalışanları motive etmek gibi bir faydası da bulunmaktadır⁵⁴. Yeşil yönetimin işletmelerde başarılı bir şekilde uygulanması işletmede yönlendirici bir yönetim tarzının benimsenmesi, çevreyle ilgili konularda sürekli gelişimi, iyileşmeyi ifade eden Kaizen tekniğinin kullanılması ile yakından ilgilidir⁵⁵. Bunun yanında çevre yönetim sisteminin, ortak sosyal sorumluluğa dair güçlü bir imaj ortaya koyduğu iddia edilmektedir⁵⁶. Bütün bu görüşlere dayalı olarak çalışanların refahını sağlamanın, işletmenin yeşil yönetime duyarlılığını etkileyeceği varsayılmış ve *Hipotez 3* geliştirilmiştir.

Hipotez 3. Çalışanların refahını sağlama ihtiyacı, işletmenin yeşil yönetime duyarlılığını etkiler.

ISO 14001 çevre yönetim sistemi standartları, işletmelerin çevreyle ilgili faaliyetlerini yerine getirirken çevre performanslarını artırmak için yasal düzenlemelere uyum sağlamalarını kolaylaştırıcı unsurlardır⁵⁷. Bu sebeple ISO 14001 sertifikası uygulamalarında etkili olan diğer bir faktör işletmelerin çevreyle ilgili yasal prosedürlere uyma ihtiyacı olmaktadır.

⁵³ Miles vd., a.g.m., s.111-115.

⁵⁴ Morrow ve Rondinelli, a.g.m., s.166.

⁵⁵ Karabulut, a.g.e., s.49-50.

⁵⁶ Dennis Rondinelli ve Gyula, Vastag, "Panacea, Common-Sense, or just A Label? The Value of ISO 14001 Environmental Management Systems", *European Management Journal*, Vol.18, No.5, October, 2000, s.501.

⁵⁷ Karabulut, a.g.e., s.31.

Örneğin; Danimarka yasalarına göre bazı endüstrilerde belgelendirilmiş bir çevre yönetim sistemine sahip olmak zorunluluktur ve bu sebeple Danimarka’da, katı atık bırakan, hurda ve motorlu araç hurdası ile ilgilenen işletmelerin yer aldığı endüstrilerde yaklaşık 800 işletme çevre yönetim sistemini uygulamaktadır⁵⁸. Bütün bu görüşlere dayalı olarak yasal düzenlemelere uyma ihtiyacının, işletmenin yeşil yönetime duyarlılığını etkileyeceği varsayılmış ve *Hipotez 4* geliştirilmiştir.

Hipotez 4. Yasal düzenlemelere uyma ihtiyacı, işletmenin yeşil yönetime duyarlılığını etkiler.

Günümüzde pek çok işletme, çevresel sorumluluk bilinciyle hareket etmekte, sürdürülebilir çevre uygulamalarını benimsemeye ya da korumaya istekli olan tedarikçilerle çalışmakta, tedarikçilerinin bu yöndeki çabalarını desteklemekte ve ödüllendirmektedir. Ayrıca işletmeler, yenilenebilir kaynakları kullanmakta, tehlikeli atık malzemeleri kullanmaktan kaçınmakta, çevre ile en fazla dost imalat ve paketleme malzemelerinin seçimi gibi sorumluluk sahibi iş uygulamalarını benimsemektedir⁵⁹.

Literatürde ISO 14001’e başvurma nedeni olarak rekabet ve ticari engelleri ortaya koyan pek çok çalışma bulunmaktadır. Örneğin, Curkovic vd. (2005), ISO 14001’e başvurma kararlarını etkileyen faktörleri belirlemek üzere yaptıkları çalışmalarında; yöneticilerin ve perakende kuruluşların, ISO 14001 standartlarını kendilerini başarıya ulaştıracak faktörleri, bünyesinde bulundurmaları nedeniyle aldıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca Curkovic vd., ISO 14001’i kullanan ve kullanmak için gerekli şartları yerine getirmeye çalışan işletmelerde yaptıkları araştırmalarından elde ettikleri verilere göre, ISO 14001’in rekabet avantajına yön verebilecek bir kavram yapısına sahip olduğunu ileri sürmüşlerdir⁶⁰. Rondinelli ve Vastag, (2000), ISO 14001

⁵⁸ Kim Christiansen ve Dorte Kardel, “Environmental Certificates–Danish Lessons”, *Journal Cleaner Production*, 10 February 2004, s.866.

⁵⁹ Philip Kotler ve Nancy Lee, *Kurumsal Sosyal Sorumluluk*, Çev: Sibel Kaçamak Kapital Meyde Hizmetleri A.Ş., İstanbul, 2006, s.203.

⁶⁰ Sime Curkovic, Robert Sroufe ve Steve Melnyk, “Identifying the Factors Which Affect the Decision to Attain ISO 14000”, *Journal of Energy*, Vol.30, No.8, 2005, s.1392–1393.

belgesine sahip olmanın işletmelere olan yatırımcı güvenini artıracığı ve rekabetçi üstünlük sağlayacağı görüşündedirler⁶¹. Benzer şekilde Quazi vd. (2001), ISO 14001 sertifikasına sahip işletmelerin, bu sertifikaya sahip olmayanlara karşı bir üstünlüğü olduğunu ifade etmişlerdir. Tıpkı ISO 9001 sertifikasına sahip Japon işletmelerin Avrupa pazarında bu sertifikaya sahip olmayan diğer işletmelerden daha çok iş yaptığı gibi; ISO 14001 alanlar için de bu durumun tekrar edeceği beklenmektedir⁶².

Tedarikçi işletmenin isteği ISO 14001 uygulamalarında etkili olan bir faktör olmaktadır. Örneğin Amerika'da başlangıçta ISO 14001'in cazip olmadığı, 1997'de dünya çapında ISO 14001 sertifikasına sahip işletme sayısı 2300 iken bu sayının Amerika'da 70'le sınırlı olduğu ancak 1998'lerin sonlarına doğru bu sayının arttığı ve 1999 başlarında 330'a ulaştığı görülmüştür. Bu konuda en büyük baskının 2002'de üç büyük otomobil şirketinin tedarikçilerinden ISO 14001 sertifikasını istemesiyle ortaya çıktığı ileri sürülmektedir⁶³. Benzer şekilde Ford Motor, tüm üretim imkânlarına dönük olarak ISO 14000 ilkelerini benimseyen ilk çok uluslu işletmelerden biridir. 1999 yılı itibarıyla tedarikçilerini, dünya çapındaki üretim tesislerinde Ford ile ticaret yapmayı sürdürebilmelerinin bir şartı olarak bir çevre yönetim sisteminin kabulünü ve belgelendirilmesini zorunlu tutmuştur⁶⁴. Bütün bu görüşlere dayalı olarak rekabet ve ticari engellerin, işletmenin yeşil yönetime duyarlılığını etkileyeceği varsayılmış ve *Hipotez 5* geliştirilmiştir.

Hipotez 5. Rekabet ve ticari engeller, işletmenin yeşil yönetime duyarlılığını etkiler.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, işletmeleri ISO 14001 sertifikası almaya yönelten değişkenleri tespit etmek, bu değişkenlerin

⁶¹ Rondinelli ve Vastag, a.g.m., s.501.

⁶² Quazi vd., a.g.m., s.530.

⁶³ Khalid, Bennett ve Franchetti, a.g.m, s.749.

⁶⁴ Morrow ve Rondinelli, a.g.m., s.161.

işletmelerin yeşil yönetimlerine duyarlılıklarına etkilerini ortaya koymak ve bu anlamda literatüre katkıda bulunmaktır. Bu çerçevede araştırmanın birinci aşamasında, Türkiye’de işletmeleri ISO 14001 belgesi almaya yönelten değişkenler araştırılmaktadır. İkinci aşamada ise, bu değişkenlerin işletmelerin yeşil yönetime duyarlılıkları ile ilişkileri araştırılmaktadır.

Örnekleme

Araştırmanın evrenini Türkiye’de faaliyet gösteren ISO 14001 sertifikası almış işletmeler oluşturmaktadır. Çalışmamızın ilk aşamasında ISO 14001 alan işletmeler araştırılmıştır. Bu amaçla iki kurumdan (TSE ve KalDer) bilgi sağlanmıştır. TSE (Türk Standartları Enstitüsü) Kurumu’nun Ankara şubesiyle 2005 yılında yapılan görüşme sonucunda TSE Kurumundan ISO 14001 belgesi alan kurum ve kuruluşların listesine ulaşılmıştır. TSE listesinde toplam 177 işletme yer almıştır. Ayrıca Toplam Kalite Yönetimini uygulayan ve uygulamak üzere hazırlıklarını sürdüren kuruluşları bünyesinde toplayan KalDer (Kalite Derneği) ile görüşülmüş ve dernekten ISO 14001 sertifikasını alan işletmelerin listesi istenmiştir. KalDer’in listesinde, 211 işletme saptanmıştır. KalDer’den ulaşılan listeye göre çalışma, 2005 yılında yapılmıştır. Dolayısıyla araştırmanın evrenini 2005 yılına kadar ISO 14001 sertifikası almış 211 işletme oluşturmaktadır. Günümüzde bu sayılar değişmiştir. Öyle ki KalDer tarafından toplam 15 belgelendirme firmasından bilgi alınarak, ISO 14001 sertifikasına sahip kuruluşlar en son 2006 yılı itibarı ile güncellenmiştir. Buna göre Türkiye’de 249 işletme ISO 14001 sertifikasına sahiptir⁶⁵.

İkinci aşamada işletmelerin adresleri farklı kaynaklardan araştırılmıştır. İsim ve adresleri belirlenen işletmelerden örneklem seçiminde, ankette dönüşüm oranını sağlamak amacıyla öncelikli olarak büyük işletmelerden örneklem oluşturulmuştur. Türkiye’de farklı illeri içine alacak şekilde bir dağılımla 200 anket postalanmıştır. Ankete cevap veren firma sayısı 71 olmuştur. Dönüşüm oranı, 35.5’dir. Araştırma kapsamına alınan işletmeler; 23 farklı ilden (İstanbul, İzmir, Ankara, Konya, Denizli, vd.) 20

⁶⁵ <http://www.kalder.org.tr/page.asp?pageID=1280>, Erişim: 30.01.2009.

farklı sektörden (çimento, ambalaj, elektronik, kimyasal, tekstil vd.) oluşmaktadır.

Araştırmada Kullanılan Ölçek

Araştırmada, Quazi vd., (2001) tarafından geliştirilen ISO 14001 almaya iten faktörleri belirleyen beşli likert tipi ölçekten yararlanılmıştır. Ölçeğin Cronbach Alpha değeri=0.88 güvenilir bulunmuştur. Araştırmamızda, Quazi ve diğerlerinden (2001) yararlanılarak oluşturulan ölçeğin (Tablo 2-Tablo 3) güvenilirliği (Cronbach Alpha değeri) 0.7869 bulunmuştur. Söz konusu (2001) ölçeğin madde sayısı, aritmetik ortalaması, standart sapması ve Cronbach Alpha değeri Tablo 1’de yer almaktadır.

Araştırmada kullanılan anket, iki bölümden oluşmaktadır. Anketin birinci bölümünde (Tablo 4), işletmeye dair bilgiler bulunmaktadır. İkinci bölümünde, işletmelerin ISO 14001 sertifikasını alma nedenlerinin araştırıldığı sorular (Tablo 2) ve ayrıca işletmelerin yeşil yönetime duyarlılığını belirlemeye yönelik sorular (Tablo 3) yer almaktadır.

Tablo 2’de ölçek alt boyutlarına (tepe yönetimin çevreye duyarlılığı, potansiyel maliyet azaltıcı etkisi, çalışanların refahını sağlama, rekabet ve ticari engeller, yasal zorunluluk) ilişkin madde sayıları ve Cronbach Alpha değerleri verilmiştir. Tablo 3’de ise, işletmenin yeşil yönetime duyarlılığına ilişkin ölçeğin madde sayısı ve Cronbach Alpha değeri yer almaktadır.

Tablo 1. Ölçeklerin Boyutlarına İlişkin Bilgiler

	Madde sayısı	Arit. Ort.	Stand. Sap.	Cronbach Alpha
İşletmeleri ISO 14001 Sertifikası Almaya Yönelten nedenler	15	53.1	6.09	0.7869

Tablo 2. Ölçeklerin Boyutlarına İlişkin Bilgiler

İşletmeleri ISO 14001 sertifikası almaya yönelten nedenler	Madde Sayısı	Cronbah Alpha
Tepe yönetiminin çevreye duyarlılığı ISO 14001'nin işletmemizde uygulanması için tepe yönetimince oluşturulan güçlü bir "çevresel birim" vardır. ISO 14001, işletmemizde çevresel duyarlılığı güçlendirmede tepe yönetime destek olacak iyi bir çevresel yönetim sistemidir. Çevresel sağlık ve güvenlik konusuyla ilgili olarak tepe yönetimimiz, çalışanların refahını artırmak için gereken özeni göstermektedir.	3	0.6960
Potansiyel maliyet azaltıcı etkisi: ISO 14001'den elde edilecek kazanç, bu standartların organizasyonumuza uygulanması için gereken masraftan oldukça fazladır. Çevresel programlar organizasyonumuzun temeline katkıda bulunmaktadır. ISO 14001 organizasyonumuz tarafından uygulanırsa, işlem masrafları artacaktır.	3	0.6864
Çalışanların refahını sağlama: Çevresel sağlık alanında ISO 14001'nin uygulanması çalışanların refah seviyesinin artmasına yardım edecektir. Çalışanlar, iyi bir çevresel yönetim programına sahip organizasyonlara girmeyi tercih edecektir. Çalışanlarımız eğer kendi refahlarını ilgilendiriyorsa çevresel programları destekleyecektir.	3	0.7010
Rekabet ve ticari engeller: Rakiplerimiz eğer ISO 14001 sertifikasına sahip olursa bir avantaj elde edebilirler. ISO 14001, organizasyonumuzun rakiplerimiz karşısında bir avantaj elde etmesine yardım edecektir. Organizasyonumuz, çevresel ticari engeller hakkında kaygılanmakta ve bu konuyla ilgilenmektedir.	3	0.6625
Yasal zorunluluk: Çevresel korumayla ilgili yasalar organizasyonumuzun ISO 14001'i uygulaması için teşvik edecek tek şeydir. Hükümet ISO 14001'i uygulamamız yolunda organizasyonumuzu çok fazla teşvik etmektedir. Organizasyonumuz ISO 14001'ni sadece çevresel yasal düzenlemeler tarafından gerekli görülürse uygulayacaktır	3	0.6317

Tablo 3. Ölçeklerin Boyutlarına İlişkin Bilgiler (Tablo 2.'nin devamı)

İşletmelerin yeşil yönetime duyarlılığı:	Madde Sayısı	Cronbach Alpha
Çevresel korunmanın önemini konu alan programlar, organizasyonumuz tarafından desteklenmektedir. Çevreyi korumak, organizasyonumuz için önemli bir konudur. Organizasyonumuz, çevreye yönelik yaptıkları uygulamalarla çevresel konulara olan duyarlılığını göstermektedir.	3	0.7788

İstatistiksel Analizler ve Bulgular

Ölçekten elde edilen verilerin analizinde, tanımlayıcı istatistikler, güvenilirlik analizi, hipotez testlerinde ise doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır.

Ankete cevap veren firmalar işletme büyüklüğü açısından ve sermayenin mülkiyeti açısından ikili sınıflamaya (Tablo 4) tabi tutulmuştur.

Araştırma, KOBİ'ler (250'den az çalışana sahip) ve büyük işletmeler (250'den fazla çalışana sahip) olarak ve yerli ve yabancı sermayeli olarak iki grupta incelenmiştir.

İşletmelerin hangi nedenlerle ISO 14001 sertifikası aldıkları (Tablo 5) aritmetik ortalamalarına bakılarak araştırılmıştır.

Tablo 4. Katılımcıların İşletme Büyüklüğü ve Sermayenin Mülkiyeti Açısından Sınıflandırılmaları

Sınıflandırma Türü	Sınıflandırma Boyutları	Yüzde (%)	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Çalışan Sayısı	1-249 çalışan (KOBİ)	37	52.1	52.1
	250'den fazla çalışan (Büyük İşletme)	34	47.9	100.0
Sermayenin Mülkiyeti	Yerli sermayeli işletme	63	88.7	88.7
	Yabancı sermayeli işletme	8	11.3	100.0
	Toplam	71	100.0	

Tablo 4'de görüldüğü üzere katılımcı işletmelerin 37'si (%52.1) KOBİ ve 34'ü ise (%47.9) büyük işletmedir. Katılımcı işletmelerden 63'ü (% 88.7) yerli sermayeli işletme iken; 8'i (%11.3) yabancı sermayeli işletmedir.

Tablo 5. ISO 14001 Sertifikası Almaya Yönelten Nedenlerin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma, Frekans ve Yüzde Dağılımları

ISO 14001 Sertifikası Almaya Yönelten Nedenler	Arit. Ort.	S.Sapma	Kesimlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesimlikle Katılıyorum
Çalışanların refahını sağlama	3.92	0.82					
Frekans			-	3	18	32	18
Yüzde			-	4.2	25.4	45.1	25.4
Kümülatif Yüzde			-	4.2	29.6	74.6	100.0
Rekabet ve ticari engeller	3.76	0.89					
Frekans			-	7	17	33	14
Yüzde			-	9.9	23.9	46.5	19.7
Kümülatif Yüzde			-	9.9	33.8	80.3	100.0
Potansiyel maliyet azaltıcı etki	3.48	0.71					
Frekans			-	6	28	34	3
Yüzde			-	8.5	39.4	47.9	4.2
Kümülatif Yüzde			-	8.5	47.9	95.8	100.0
Tepe yönetimin çevreye duyarlılığı	3.34	0.61					
Frekans			1	2	40	28	-
Yüzde			1.4	2.8	56.3	39.4	-
Kümülatif Yüzde			1.4	4.2	60.6	100.0	-
Yasal zorunluluk	2.21	0.86					
Frekans			14	33	20	3	1
Yüzde			19.7	46.5	28.2	4.2	1.4
Kümülatif Yüzde			19.7	66.2	94.4	98.6	100.0

N=71

Tablo 5’te görüldüğü gibi, işletmeleri ISO 14001 sertifikası almaya yönelten nedenlerin aritmetik ortalamalarına bakıldığında, sırasıyla; çalışanların refahını sağlama (Arit. Ort: 3.92), rekabet ve ticari engeller (Arit. Ort: 3.76), potansiyel maliyet azaltıcı etki (Arit. Ort: 3.48), tepe yönetimin çevreye duyarlılığı (Arit. Ort: 3.34) ve yasal zorunluluk (Arit. Ort: 2.21) değişkeleri tespit edilmiştir. Buna göre; ISO 14001 sertifikası almaya yönelten en yüksek değişken, çalışanların refahını sağlama değişkeni iken; en düşük değişken, yasal zorunluluk olarak belirtilmiştir.

Bundan sonraki aşamada, işletmelerin ISO 14001 sertifikası almaya yönelten nedenlerin, işletmelerin yeşil yönetime duyarlılıkları üzerine etkisinin olup olmadığı doğrusal regresyon

analiziyle araştırılmıştır. Tablo 6’da analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 6. Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	R ²	B	Std. Hata	T	P	β	F
Tepe yönetimin çevreye duyarlılığı	.335	.649	.110	5.899	0.000	.579	34.796
Potansiyel maliyet azaltıcı etki	.113	.321	.108	2.965	0.004	.321	8.792
Çalışanların refahını sağlama	.142	.312	.092	3.380	0.001	.377	11.425
Yasal zorunluluk	.054	-.183	.093	-1.979	.052	-.232	3.915
Rekabet ve ticari engeller	.113	.321	.108	2.965	0.004	.336	8.792

Bağımlı Değişken; İşletmenin Yeşil Yönetime Duyarlılığı

Tablo 6’da görüldüğü gibi, tepe yönetimin çevreye duyarlılığı arttıkça işletmenin yeşil yönetime duyarlılığı artmaktadır [p=0.000<.01]. İşletmenin yeşil yönetime duyarlılığının %33.5’i (R²=0.335) tepe yönetimin çevreye duyarlılığıyla açıklanmaktadır. Buna göre; hipotez 1 kabul edilmektedir. Benzer şekilde potansiyel maliyet azaltıcı etki çalışanların refahını sağlama, rekabet ve ticari engeller arttıkça, işletmenin yeşil yönetime duyarlılığı artmaktadır [p=0.000<.01].

İşletmenin yeşil yönetime duyarlılığı %11’i (R² =0.113), potansiyel maliyet azaltıcı etkiyle; %14’ü (R² =0.142), çalışanların refahını sağlama düşüncesiyle; %11’i (R²=0.113) rekabet ve ticari engeller nedenleriyle açıklanmaktadır. Açıklayıcılık katsayıları düşük olmakla birlikte bu oran istatistikî açıdan anlamlı bulunmuştur. Hipotez 2, Hipotez 3 ve Hipotez 5 kabul edilmektedir.

Yasal zorunluluğun, işletmenin yeşil yönetime duyarlılığında etkisini belirlemek amacıyla regresyon analizi yapılmış ve analiz sonucunda yasal zorunluluğun, işletmenin yeşil yönetime duyarlılığı üzerindeki etkisi istatistikî açıdan anlamlı bulunmamıştır (p>.01). Buna göre Hipotez 4 ret edilmiştir. Dolayısıyla bu sonuç, yasal zorunluluğun işletmenin yeşil yönetime duyarlılığını etkilemediği anlamına gelmektedir.

SONUÇ

Araştırmanın sonucunda, işletmelerin ISO 14001 sertifikasına başvurma nedenleri sırasıyla; çalışanların refahını sağlama, rekabet ve ticari engeller, potansiyel maliyet azaltıcı etki, tepe yönetimin çevreye duyarlılığı ve yasal zorunluluk değişkeleri olarak tespit edilmiştir. ISO 14001'e başvurma nedenlerinin, işletmenin yeşil yönetime duyarlılığına etkisi araştırıldığında; tepe yönetiminin çevreye duyarlılığının, işletmenin yeşil yönetime duyarlılığına en fazla etki eden değişken olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda, yeşil yönetim uygulamalarının zorunlu olmaktan çok gönüllü faaliyetler olarak gerçekleştiği söylenilebilir. Diğer bir ifadeyle işletmelerin çevrecilik anlayışına gösterdikleri eğilimler yasal zorunluluğun ötesinde, sosyal açıdan sorumluluk taşıyan gönüllü iş uygulamalarına dönüşmektedir.

Araştırma sonuçları işletmelerin yeşil yönetime duyarlılığını etkileyen değişkenlerden birisinin de potansiyel maliyet azaltıcı etki olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla ISO 14001'in uygulanması sonucu elde edilen kazancın, bu standartların işletmeye uygulanması için gereken masraftan oldukça fazla olacağı düşüncesi işletmelerin yeşil yönetime duyarlılığında etkili olabilmektedir.

Bir diğer sonuç, çalışanların refahını sağlama düşüncesinin işletmelerin yeşil yönetime duyarlılığını etkilemesidir. Çalışanların çevreci uygulamaya sahip işletmelerde çalışma yönündeki tercihleri işletmelerin yeşil yönetime duyarlılığında etkili olmaktadır. Araştırma sonuçları, bu görüşü desteklemektedir. İşletme çalışanları, hem işgörenleri hem de işletmenin ürettiklerini tüketenler olmaları nedeniyle işletmenin müşterisidirler. Gün geçtikçe çevreye duyarlı iç müşteri (işletme çalışanı) ve dış müşteri (işletmeden mal ya da hizmet satın alan) sayısı artmaktadır. Çevre duyarlılığındaki bu artış, işletmelerden, çevreye zarar vermeyen, yeşil yönetime duyarlı olmaları yönündeki beklentileri artırmaktadır.

İşletmelerin yeşil yönetime duyarlılığını etkileyen diğer bir değişken ise rekabet ve ticari engellerdir. ISO 14001 sertifikasına sahip olmanın işletme kârlılığına ve imajına olumlu etkisi ve çevresel ticari engeller konusunda sağlayacağı avantajlar, yeşil yönetime duyarlılığı etkileyen faktörler arasında yer almaktadır.

Çevre konusunda gösterilen duyarlılıkta ISO 14001 uygulamalarının potansiyel maliyet azaltıcı etkisinin bulunması, bu durumu doğrular niteliktedir.

Araştırmada yasal zorunluluğun, işletmenin yeşil yönetime duyarlılığına etki etmediği tespit edilmiştir. Bu durum daha önceden ifade edildiği gibi önceki yıllarda devlet tarafından ve sosyal baskılarca teşvik edilen yeşil yönetim uygulamalarının, bugün işletme amaçlarını destekleyen gönüllü girişimlere dönüşmekte olduğunu doğrulamaktadır.

Günümüzde gerek işletmelere sağladığı avantajlar gerek çevrenin etkin bir şekilde yönetilememesi sonucunda karşılaşılan sorunların ülkelerde çevre bilincini oluşturması gibi her ne sebeple uygulanırsa uygulansın yeşil yönetim uygulamalarının kurum ya da kuruluşlar açısından, kişi ve toplum düzeyinde çok yönlü katkıları bulunmaktadır.

Yeşil yönetimin çıkış noktası, doğal kaynakların üreme hızlarını aşmayacak şekilde tüketilmelerinin güvence altına alınması, insan yaşamının kalitesinin artırılmasıdır. Diğer bir ifadeyle işletmelerin çevresel sorumluluk duygusu ile faaliyette bulunmalarının sağlanmasıdır. Araştırma sonuçlarına göre tepe yönetiminin çevreye duyarlılığı, işletmenin yeşil yönetime duyarlılığına en fazla etki eden değişkendir. Dolayısıyla işletmelerde çevrenin korunmasına yönelik uygulamaların, tepe yönetimin çevreye duyarlılığı temelinde gönüllü olarak gerçekleştirilmesi gereklidir.

İşletmelerin yeşile daha fazla yatırım yapmaları diğer bir ifadeyle, yeşil yönetim anlayışına uygun faaliyetlere öncelik vermelerinde, tepe yönetimin desteğinin olması kadar söz konusu bu desteğin sürekliliği de önemli olmaktadır. Bu nedenle yeşil yönetim anlayışının başarılı olması için işletmelerde yeşil yönetim uygulamaları tepe yönetim tarafından desteklenmeli ve bu uygulamalara süreklilik kazandırılmalıdır. Uygulamaların başarılı olması ve sürekliliğinin sağlanması için bu konuda ayrıca sürekli denetimlere önem verilmelidir.

İşletmelerin, gönüllü olarak yeşil yönetim uygulamalarını henüz yeterli düzeyde olmasa da gerçekleştirmeleri bu konuda önemli bir gelişmedir. Ancak yine de bu konuda devletin desteğinin ve teşvikinin olması, çevreye duyarlı aktif vatandaş olmanın sağlanması, çevre duyarlılığı konusunda örgütlü toplumsal

hareketlerin desteklenmesi ve özellikle çevre sağlığını tehdit eden sanayi işletmelerinde ISO 14001 standartlarını bulundurma zorunluluğu gibi çabalarla çevre odaklı yönetim anlayışı yaygınlaştırmalıdır. Bunun için uygulamaların, sadece tedarikçilerinin ya da iç/dış müşterilerinin istemiyle değil yasal açıdan zorunlu olarak ve birtakım yaptırımları da kapsayacak şekilde tüm işletmelerde (ulusal ve uluslar arası alanda faaliyet gösterme) gerçekleştirilmesi yönünde çalışmalar başlatılmalıdır.

Araştırmamızın kısıtlılığını Türkiye’de 71 firma gibi sınırlı sayıda yapılmış olması oluşturmaktadır. Gelecek araştırmalar için, ISO 14001 sertifikalı işletmeler yanında ISO 14001 sertifikası olmayan işletmelerin de yer aldığı kıyaslanabilir araştırma daha belirgin sonuçlara ulaşmamızı sağlayacaktır.

Kaynaklar

- ALFORD, Stephen, "A New Management Standard", Canadian Manager, Vol. 22, No.2, Summer 1997, ss.13–28.
- BABAKRI, Khalid, A., Robert A. Bennett ve Matthew, Franchetti, "Critical Factors for Implementing ISO 14001 Standard in United States Industrial Companies", Journal Cleaner Production, 2003, ss.749–752.
- BANSAL, Pratima ve Kendall, Roth, "Why Companies Go Green: A Model of Ecological Responsiveness", Academy of Management Journal, Vol. 43, No.4, 2000, ss.717–736.
- BOLAT, Bersam ve Sıtkı, Gözlu, "ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi Uygulamasında Etken Olan Faktörler", İTÜ Dergisi, Cilt.2, Sayı.2, Nisan 2003, ss.39–48.
- BORIAL, Oliver ve Jean-Marie, Sala, "Environiment Management: Should Industry Adopt ISO 14001?", Business Horizons, January-February 1998, ss.57–64.
- CHAVAN, Meena, "An Appraisal of Environment Management Systems: A Competitive Advantage for Small Businesses", Management Environmental Quality: An International Journal, Vol. 16, No.5, 2005, ss.444–463.
- CHRISTIANSEN, Kim ve Dorte, Kardel, "Environmental Certificates–Danish Lessons", Journal Cleaner Production, 10 February 2004, ss.863–866.
- CURKOVIC, Sime, Robert, Sroufe ve Steve, Melnyk, "Identifying the factors which affect the decision to attain ISO 14000", Journal of Energy, Vol. 30, No.8, 2005, ss. 1387–1407.
- HAKLIK, James E. "ISO 14000 Environmental Management: Benefiting Companies, Saving the Environment", (2005b), <http://trst.com/article-haklik-1.htm>, (01.09.2005).
- HAKLIK, James E., "ISO 14001 Sustainable Development", (2005a), <http://www.trst.com/sustainable.htm> (01.09.2005).
- HAN, Albert ve Julie, Sanderland, "In The Green", Harvard International Review, Vol.15, No.4, Summer 1993, ss.30-34. http://www.toyotasa.com.tr/inside_toyota/environment/index.aspx, (04.04.2008).
- <http=www.ISO 14000.com/index.htm>, (01.09.2005).

- <http://www.bianet.org/bianet/kategori/bianet/54452/kyotoprotokolu-nedir-ne-degildir>, (25.04.2008).
- <http://www.istanbul.edu.tr/siyasal/dergi/sayi23-24/17.htm>.(04.04.2008).
- <http://www.ISO14000.com/index.htm>, (01.09.2005).
- IDEI, Nobuyuki, “Takımlar Ateş Halinde”, CEO’ların Bilgeliği, Ed.: G. William Dauphinais, Grady Means ve Colin Price, (Çev. Ugur Alpakay, Gürol Koca, Gülden Şen, Erdal Topparmak), Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2002, s.332–333.,
- KARABULUT, Elif, İşletmelerde Çevre Bilinci ve Yeşil Yönetim Uygulamalarının İşletme Başarısına Katkısını İncelemeye Yönelik Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.
- KOÇEL, Tamer, İşletme Yöneticiliği, 6. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1998.
- KOTLER, Philip, ve Nancy, Lee, Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Çev: Sibel Kaçamak, Kapital Meyde Hizmetleri A.Ş., İstanbul, 2006.
- LALLY, Amy Pesapane, “ISO 14000 and Environmental Cost Accounting: The Gateway to The Global Market”, HeinOnline Georgetown Journal of International Law, Vol. 29, 1997, s.501.
- MARTINUZZI, Andre, Elisabeth, Huchler ve Bernhard, Obermayr, “Ecoprofit”, Greener Management International, Issue 30, Summer 2000, ss. 83–97
- MILES, Morgan, Linda, S. Munilla ve Timothy, McClurg, “The Impact of ISO 14000 Environmental Management Standards on Small and Medium Sized Enterprises”, Journal of Quality Management, Vol.4, No.1, 1999. ss.111–122.
- MORROW, David ve Dennis, Rondinelli, “Adopting Corporate Environmental Management Systems: Motivations and Results of ISO 14001 and EMAS Certification”, European Management Journal, Vol.20, No.2, April 2002, ss.159–171.
- NEMLİ, Esra, “Çevreye Duyarlı Yönetim Anlayışı” İ.Ü.Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, No: 23-24 (Ekim 2000-Mart 2001) <http://www.istanbul.edu.tr/siyasal/dergi/sayi23-24/17.htm>, (04.04.2008).

- ODABAŞI, Yavuz, Tüketim Kültürü; Yetinen Toplumun Tüketen Topluma Dönüşümü, 1. Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul. 1999.
- ORECCHINI, Fabio, "The ISO 14001 Certification of A Machine-Process", Journal of Cleaner Production, 2000, ss. 61–68.
- ÖZGENER, Şevki, İş Ahlakının Temelleri Yönetimsel Bir Yaklaşım, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.
- PETRONI, Alberto, "Developing A Methodology for Analysis of Benefits and Shortcomings of ISO 14001 Registration: Lessons from Experience of A Large Machinery Manufacturer", Journal Cleaner Production, 2001, ss. 351–364.
- QUAZI, Hesam A., Yee-Koo Khoo, Chin-Meng Tan ve Poh-seng Wong, "Motivation for 14000 certification: development of a predictive model", OMEGA, The International Journal of Management Science, 6 June 2001, ss. 525-542.
- RONDINELLI, Dennis ve Gyula, Vastag, "Panacea, Common-Sense, or just A Label? The Value of ISO 14001 Environmental Management Systems", European Management Journal, Vol.18, No.5, October, 2000, ss.499–510.
- SAYRE, Don, Inside ISO 14000 The Competitive Advantage of Environmental Management, St. Lucie Press., U.S.A. 1996.
- TANNER, Dylan, "Updates and Trends on ISO 1400 Implementation in Asia", Corporate Environmental Strategy, Spring 1998, ss.71–76.
- TİSK, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Çevre ve Sanayi Semineri, Adana, 2003.
- TOPAL, Şeminur, Kalite Yönetimi ve Güvence Sistemleri, Yıldız Teknik Üniversitesi Vakfı, 2000.
- WEE, Yeo, Soo ve Hesam, A. Quazi, "Development and Validation of Critical Factors of Environmental Management", Industrial Management & Data Systems, Vol.105, No.1, 2005, ss. 96–115.
- <http://www.kalder.org.tr/page.asp?pageID=1280>, Erişim: 30.01.2009.